

MARIUS TĂRÎȚĂ*

RADIOGRAFIA UNUI CLAN PARTINIC DIN RSS MOLDOVENEASCĂ ÎN ANUL 1948. CAZUL BATOV

Preambul

Prezentul studiu constituie o introducere în problema oligarhiei de partid din RSS Moldovenească, în primii ani din perioada postbelică. Majoritatea evenimentelor la care ne vom referi au avut loc în anul 1948, dar mai multe referiri retrospective vor avea ca punct de pornire anul 1950. În respectivul an, la Moscova, a fost luată hotărârea de a-l înlocui pe primul secretar al CC al PC(b)M, de la Chișinău – N. G. Coval.

Ca surse arhivistice pentru acest studiu au servit documente din Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (denumirea e cea folosită în epocă) – fondul 51 de la Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (în continuare și în note, AOSP). Ziarele de epocă ne-au fost mai puțin utile. În paginile acestora nu transpar decât rareori ecourile confruntărilor din culisele partidului¹. În acest sens, cotidianul de limbă rusă „Sovetskaya Moldavia” conține mai multe articole de interes decât versiunea română – „Moldova Socialistă”. Este posibil ca grupurile sau clanurile la care ne vom referi să aibă o geneză mai timpurie decât anul 1944, când avea loc revenirea administrației inițial militare, iar apoi și civile sovietice, în Basarabia. Rădăcinile ar putea fi în grupurile de comuniști care au supraviețuit epurărilor și execuțiilor din anii 1937-1938 sau în ierarhiile ce s-au format în timpul primului an de ocupație sovietică, în perioada dintre sfârșitul lui 1940 și iulie 1941. Unele schimbări semnificative de cadre au avut loc și în refugiu, în anii 1941-1944.

În fondul 51, printre mapele anului 1950 se găsește și „Spravki, vâpiski i perepiska o Batove (bâvșego redaktora gazetî «S.M.»)”², din 1948, care conține mai multe texte importante. Cel mai vechi din 27 iunie 1947 – un articol semnat de F. G. Brovko, în care nu era subliniat suficient rolul eliberator al Armatei Roșii³. Ultimul document era o notă a șefului securității, L. Mordoveț, din 6 noiembrie 1948, despre reacția lui Batov la hotărârea CC al PC(b)M, de a-l demite din funcția de redactor-șef⁴. Pretextul a fost publicarea, la 25 septembrie 1948, articolului semnat de scriitorul I. Canna, lingvistul I. Ciobanu și un necunoscut, L. Egorov, cu titlul *De a dezrădăcina până la capăt naționalismul burghez din creația scriitorilor moldoveni*.

* Cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Chișinău.

¹ Pe de altă parte, în ziare sunt multe referiri la biografiile șefilor de partid.

² Note, extrase și corespondența despre Batov (ex-redactor al ziarului „S.M.”).

³ AOSP, fond 51, inv. 9, d. 22, f. 98 – tăietura din ziar, f. 85-97, traducerea în rusă a articolului din ziar.

⁴ *Ibidem*, f. 8-10.

Tema raporturilor dintre diferite grupuri de interese din partid nu a fost studiată în special la Chișinău. E de notat lucrarea din 2007 a lui Ruslan Șevcenco, *Viața politică din RSS Moldovenească 1944-1961*, care oferă un cadru general celor întâmplări în viața de partid din Chișinăul respectivilor ani. Câteva pagini au fost dedicate și de Valeriu Pasat articolului apărut în cotidianul „Sovetskaya Moldavia” la 25 septembrie 1948. Acesta notează că al treilea autor al articolului era Batov (și nu Egorov). Articolul a fost discutat la Moscova în 4 octombrie 1948 și, în consecință, CC al PC(b)M a constatat faptul că în republică nu era criticat suficient „naționalismul burghez”; dar în același timp, articolul din 25 septembrie, în care mai mulți scriitori basarabeni erau acuzați de acest naționalism, era apreciat ca greșit. În consecință, Batov a fost demis din funcția de redactor-șef al „Sovetskaya Moldavia”⁵.

Înainte de a trece mai detaliat la cazul Batov, care depășește cu mult discuțiile pe marginea articolului din 25 septembrie 1948, este necesar de a da câteva repere ale schimbărilor ce au avut loc în vârful ierarhiei de Partid de la Chișinău, în anii 1944-1950. La întoarcerea cu trupele sovietice, rolul de primă vioară în ierarhia republicană de Partid îl juca N. Salogor, care făcuse parte, până la retragerea din iulie 1941, din biroul CC, în care funcția de prim secretar o deținea P. Borodin⁶. Ședințele din toamna anului 1941 arată faptul că în refugiu Salogor a devenit figura principală a biroului, din care peste un an, la 7 septembrie 1942, au fost eliberați doi din membrii din iunie 1941: P. Borodin și M. Bessonov⁷. În iulie 1946, N. Salogor a cedat poziția de prim secretar lui N. G. Coval⁸, care în anul 1944 era ministru al Agriculturii, iar la 18 iunie 1945 Prezidiul Sovietului Suprem îl numea „președinte al Sovietului Comisarilor Norodnici ai RSSM”⁹. Coval a fost reales prim secretar la 9 februarie 1949, iar peste un an și cinci luni, la 6 iulie 1950, la plenara a V-a a CC al PC(b)M a fost destituit și exclus din Biroul CC, ca urmare a unei hotărâri luate la Moscova¹⁰. În locul lui Coval a fost impus ca secretar al CC, primul secretar al regiunii Dnepropetrovsk, Leonid Brejnev.

În studiul de mai jos ne vom referi la unele momente legate de plenara a V-a din 4-6 iulie 1950, la grupul de șefi de partid identificat și criticat de Batov – mai sever în scrisorile secrete și mai rezervat în articolele din „Sovetskaya Moldavia”, la cei care, probabil, că au stat în spatele acestei campanii.

Indiciile unei posibile confruntări dintre clanuri

La 4-6 iulie 1950, în Chișinău s-a desfășurat plenara a V-a a CC al PC(b)M, la care a fost criticată conducerea de partid din RSSM¹¹. Aproape de sfârșitul deliberărilor, recunoscându-și greșelile, N. G. Coval a dat asigurări că va întreprinde măsuri ca acestea să nu se mai repete. Reprezentanții Moscovei¹² au intervenit și l-au obligat să

⁵ Valeriu Pasat, *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953)*, Chișinău, Cartier, 2012, p. 438.

⁶ AOSP, fond 51, inv. 1, d. 78, f. 1.

⁷ *Ibidem*, d. 101.

⁸ Aceasta a avut loc chiar în timpul campaniei colectărilor forțate de grâu de la populație, care a dus la foametea din 1946-1947.

⁹ „Moldova Socialistă”, 31 ianuarie 1947, nr. 21.

¹⁰ Momentul este din nou neclar, deoarece Coval avea „meritul” desfășurării colectivizării masive din vara-toamna anului 1949, ca rezultat al operațiunii „lug”, din 6-9 iulie 1949, când au fost deportate familiile „chiaburilor”.

¹¹ Textul original al stenogramei, cu corecturi introduse de mână de vorbitori, poate fi văzut la AOSP, fond 51, inv. 9, d. 95, 409 p.

¹² Membrul biroului organizatoric al CC al PC(b) din toată Uniunea, Șatalin, inspectorul CC al PC(b) din toată Uniunea, Brejnev, și împuternicitul CC al PC(b) din toată Uniunea, M. Turkin. O prezență atipică pentru ședințele CC al PC(b)M a fost comandantul circumscripției militare Odessa, Puhov.

își dea demisia, „aprobată” unanim de participanții la plenară care nu au avut curajul să-și apere șeful de partid (reales la 9 februarie 1949). În aceeași manieră, a fost propus L. Brejnev, care a fost aprobat și el „unanim”. Un avertisment serios a fost adresat președintelui Consiliului de Miniștri, G. Ia. Rudi¹³.

Care au fost cauzele ce au dus la înlocuirea lui N. G. Coval?; este o întrebare care ar putea fi rezolvată după cercetări mai complexe. Ședința din 4-6 iulie a fost prefigurată de o scrisoare a lui M. Turkin, adresată lui G. M. Malenkov, în luna martie 1950, și intitulată *Despre greșelile și neajunsurile din activitatea biroului CC al PC(b)M și a secretarului său N. G. Coval*¹⁴. Eșecul a fost sintetizat de Turkin astfel: „[...] autolinișțirea, lipsa inițiativei necesare și insistenței trebuincioase în rezolvarea principalelor probleme de dezvoltare a agriculturii, culturii și artei republicii”. Critica ce urmează mai detaliat are un caracter tehnic, se înscrie în schemele criticii de partid și nu conține detalii ce ar putea fi apreciate cu reticențele de rigoare ca „senzaționale”¹⁵. Ceva mai multe, deși iarăși nesuținute cu exemple concrete, se întrevedeau din următoarea concluzie: „[...] pe motivul păstrării cadrelor în republică, s-a format un stil vicios de atotiertare, de protecționism, de mușamalizare a greșelilor, delictelor de la partid și din serviciu, iar uneori chiar și a crimelor (*sic!*)”¹⁶.

Responsabil pentru toate acestea a fost considerat N. G. Coval, care a și fost demis în 6 iulie 1950, fără a se lua măsuri contra unor alți secretari, membri ai biroului, conducerii guvernului sau Sovietului Suprem. „De ce?”, rămâne în acest caz o întrebare deschisă. Nu putea fi o singură persoană responsabilă atât pentru abaterile ideologice, cât și pentru fărâdelegile cu caracter penal, ce aveau loc la diferite niveluri ale ierarhiei de Partid. E posibil ca eliminarea lui Coval să fi fost un ecou întârziat al campaniei inițiate în anul 1947 de redactorul-șef al cotidianului „Sovetskaya Moldavia”, I. G. Batov. Totuși, Batov a vizat alți șefi din vârful ierarhiei și, după cum vom vedea mai jos, doar presupunea faptul că N. G. Coval ar fi susținut moral pe cei din „gruparea” ce a atacat-o.

Ce grupuri se profilează din notele lui Batov?

Principala notă informativă semnată de I. G. Batov este cea trimisă lui V. A. Ivanov, președintele Biroului pentru RSS Moldovenească al CC al PC(b) din toată Uniunea, la 25 aprilie 1948. Din aceasta rezultă existența unui grup mai mare, format la nivelul ierarhiei de Partid. O dovadă a existenței acestui grup, în opinia lui Batov, era poziția pe care au luat-o secretarii M. M. Radul (șeful Secției Propagandă și Agitație) și S. Ia. Afteniuk, în cazul istoricului Narțov și a teatrului rus din Chișinău. Aceștia doi și F. Brovko, Președintele Prezidiului Sovietului Suprem, ar fi format o „companie”, în jurul căreia ar fi fost grupate mai multe persoane.

Din expunerea lui Batov rezultă că din grup ar mai fi făcut parte următoarele persoane: Andrus, loctiitorul ministrului Educației (care ar fi studiat împreună cu Radul și Afteniuk la Tiraspol), N. D. Vizitei¹⁷, secretarul comitetului raional de partid Lenin

¹³ La 4-6 octombrie 1950, a avut loc încă o plenară la care Brejnev a explicat de ce lui Rudi i s-a acordat o a doua șansă (vezi AOSP, fond 51, inv. 9, d. 98, f. 242-244).

¹⁴ *Ibidem*, d. 3, f. 93-110.

¹⁵ Deși cazul demiterii întregii conduceri de partid din raionul Briceni, pentru furturile masive de la fabrica de spirt din centrul raional, ar putea fi considerat unul ca atare.

¹⁶ AOSP, fond 51, inv. 9, d. 3, f. 100. Sintagma folosită în limba rusă e „prestuplenie”, referindu-se nu la infracțiuni în general, ci la omucideri sau alte delicturi cu circumstanțe agravante.

¹⁷ În 1945, acesta a fost președintele comitetului executiv orașenesc Chișinău. Vezi „Sovetskaya Moldavia”, 3 iunie 1945, nr. 107.

(din Chișinău), A. I. Bober¹⁸, secretarul comitetului raional de partid Stalin (din Chișinău), Proseniuk, subalternul lui Vizitei care activa în domeniul propagandei și agitației. Acesta din urmă ar fi fost unul din criticii („calomnatorii”) redacției cotidianului „Sovetskaya Moldavia”, dar și al comuniștilor M. L. Malțev, P. A. Mezențev, V. P. Volkov ș.a., la ședințele de partid. Omul de legătură al lui Vizitei cu Afteniuk și Radul ar fi fost Antoseak, cu care acesta ar fi lucrat anterior, în anii războiului, în Orientul Îndepărtat. Este posibil ca din această grupare să fi făcut parte și președintele Uniunii Scriitorilor Sovietici de la Chișinău, poetul A. Lupan, deoarece Batov nota următorul fapt: „[...] o iritare deosebită tov. Radul și Afteniuk le-au trezit articolele despre activitatea instituțiilor de cultură și despre creația lui Lupan”. La conferința orășenească de Partid, care ar fi avut loc după publicarea acestor articole, primul secretar Coval i-ar fi susținut moral pe Vizitei, Proseniuk și Bober. În continuare însă, Batov nu aducea argumente care ar fi arătat existența unei legături neoficiale dintre toți cei nominalizați și N. G. Coval. Batov considera că, în respectivul context, au fost trecute cu vederea „crimele”¹⁹ (*sic!*) unor așa oameni ca Andrus, Vizitei, Cerneavski /Tiraspol”. Și continua: „astfel încât interesele partidului și statului sunt sacrificate în favoarea relațiilor personale, prietenești”.

O situație, la care Batov s-a referit într-o manieră aparte, era cea de la Institutul Pedagogic din Chișinău, unde sub diferite pretexte ar fi fost eliberați specialiștii-savanți Grosul, Mohov, Pavlov, Andreev ș.a.²⁰. Cauza ar fi fost în aceea că Baranovski, directorul Institutului Pedagogic, ar fi fost coleg cu Afteniuk și Radul la Tiraspol până la 28 iunie 1940. Tot acolo, Batov îl aprecia pozitiv pe ministrul Educației, Lazarev, care ar fi fost consecvent în eliberarea din funcție istoricului Narțov, care era sprijinit de Radul și Afteniuk.

Înainte de a încheia, Batov enumera din nou componența grupului „care nu făcea față pe frontul ideologic” – Radul, Afteniuk, Brovko și anturajul acestora, Antoseak, Andrus, Hmelnițki și Vizitei – și „tendențele” specifice acestei grupări:

1) Incapacitatea de a înțelege importanța „bolșevică” a funcțiilor ce le dețineau și susținerea „voluntară sau involuntară” a naționaliștilor locali; neputința de a pune în practică comandamentele ideologice în privința [tăiat: istoricilor, literaților,] teatrelor, compozitorilor;

2) Solidaritatea celor vizați – „e suficient să anini pe cineva din acest cerc... îndată tot «artelul», folosindu-și funcțiile înalte deținute, îi vine în ajutor, fiecare din prieteni începe să bată-n «dușmanul» identificat de pe pozițiile sale”;

3) „Deconspirarea cuiva din «sfânta uniune» a pământenilor, este tratată ca amenințare față de toți și de fiecare.”²¹ Pentru a-i induce probabil în eroare, pe cei care se aflau pe poziții neutre, cei din „uniune” aveau următoarea tactică: „adevărul e prezentat ca minciună, iar minciuna și clevetirea sunt prezentate ca adevăr”. În același timp, „semnalele despre jefuirea și batjocorirea populației Chișinăului, despre cazurile de răfuială fascistă²² cu țărani din raioanele de frontieră – Ungheni, Susleni

¹⁸ Ar fi participat la petreceri împreună cu „gruparea” lui Vizitei.

¹⁹ Vezi mai sus aceeași sintagmă folosită de Turkin în martie 1950.

²⁰ AOSP, fond 51, inv. 9, d. 22, f. 36. În locul acestora – „în calitate de lectori – sunt aleși specialiști dubioși dintre soțiile și rudele lucrătorilor din conducerea republicii”.

²¹ *Ibidem*, f. 42.

²² Considerăm că termenul în cazul dat nu are conotații ideologice și este o metaforă care se referă la criminalitatea ce scăpase de sub control, nu doar la Chișinău, ci și în mediul rural. Menționarea în acest context a unor raioane de frontieră ridică responsabilitatea CC și a Sovietului Suprem.

și altele – sunt ascunse pentru mult timp în seifurile Comitetului Central, Sovietului Suprem”²³.

Finalmente, Batov rezuma: „[...] în această notă vă comunic semnalele ce le-am primit și trag concluziile mele personale în probleme ce mă îngrijorează, pentru că eu văd cum unii oameni care au devenit conducători de partid au activitate criminală antipartinică. Unele din aceste semnale posibil că au nevoie de verificare – eu nu am putut să chem comuniștii informați, să-i impun să scrie despre secretarii CC. Cu toate acestea, chiar despre semnale, nu puteam să nu vă informez”²⁴.

Campania lui Batov în presă

În anii 1947-1948, în spațiul public al RSSM, au apărut mai multe articole care s-au înscris, cu rezervele de rigoare, în linia susținută de Batov. Majoritatea lor au fost publicate de „Sovetskaya Moldavia”. Printre semnatori au fost oameni de cultură, cercetători și universitari. Aceștia, luați fiecare în parte, nu reprezentau nume influente în viața de partid, fiind mai degrabă loiali regimului. E o ipoteză greu de demonstrat că aceștia ar fi constituit un grup care să reprezinte o parte din așa-numita „intelectualitate de creație”. Totuși ei s-au intersectat pe platforma oferită de Batov.

Printre primii care au publicat a fost istoricul N. Berezneakov, ce a criticat greșelile „burghezo-naționaliste” în tratarea evenimentelor din 1917 în Basarabia²⁵. El s-a referit doar la aspecte ideologice. În 2 martie 1948, scriitorul de limba rusă, C. Sușkov, a criticat lipsa unor piese noi la teatrul dramatic rus din Chișinău, dar și cheltuieli excedentare în valoare de 70.000 de ruble în anul 1947²⁶. La 5 martie, N. Levanski a atacat și el „pozițiile greșite” pe care se aflau conducătorii Conservatorului de Stat din Chișinău. Pe lângă aspecte ideologice, inclusiv critica rămășițelor „capitaliste”, autorul a făcut și câteva mențiuni importante: „foarte rar poate fi auzită interpretarea cântecelor moldovenești”, „a scăzut îndeosebi procentul cadrelor naționale”, studenții inclusiv din anul I lucrau în câte 2-3 locuri (de obicei noaptea în restaurante).

Într-un alt articol, dar care nu are autor, publicat la 14 martie 1948, publicul larg afla despre critica tendințelor formaliste în creația compozitorilor. Însă printre rânduri apăreau și referiri interesante privind plagiatul din cântecele populare basarabene, dar și din cele românești. Cântecele erau copiate din volumele editate în România interbelică, și, pentru onorarii, erau prezentate ca fiind originale de mai mulți compozitori din Chișinău. Erau date ca exemple mai cunoscute „Cântă puiul cucului”, „Vezi, rândunelele se duc” și plagierea compozitorului român Chiriac.

În textul din 19 martie 1948, semnat de V. Nicolaev, era înfierată capela „Doina”. Important este că în acest caz, ca și în cel al lui Levanski, se făcea referire la „cadrele naționale locale”, care nu erau atrase și nici în curs de formare. Conducerea Filarmonicii era bănuită pentru că nu căuta talentele în popor. La 29 martie 1948, într-un articol fără autor (semnat de Batov?) erau criticate poeziile președintelui Uniunii Scriitorilor

²³ Situația infracțională ieșită de sub control fusese semnalată în mai multe note, adresate CC-ului, în anii 1945-1946. De exemplu, în ianuarie 1946: „Situația cu actele de huliganism, omuciderile, jafurile, în republică, e de așa natură, încât locuitorii i-au scris o scrisoare colectivă lui Kalinin, semnată de 90 de persoane”. Vezi AOSP, fond 51, inv. 3, d. 120, f. 65v.

²⁴ Idem, inv. 9, d. 22, f. 43.

²⁵ „Sovetskaya Moldavia”, 14 februarie 1948, nr. 32.

²⁶ „Sovetskaya Moldavia”, 2 martie 1948. La acel moment, de exemplu, salariul președintelui Uniunii Scriitorilor era în jur de 1.200 de ruble pe lună, iar a unei contabile/stenografiste 300 de ruble pe lună, a unui șofer 270 (AOSP, fond 2955-P, inv. 1, d. 17, f. 10).

Sovietici de la Chișinău, A. Lupan. I se găsiseră multe nereguli ideologice, cu toate că se remarcase prin duritatea cu care descriese interbelicul românesc²⁷. Un ultim articol din această serie a fost publicat la 6 aprilie 1948, P. Kovcegov și N. Mohov scriind despre problemele de la catedra de literatură a Universității de Stat din Chișinău. Era criticat docentul Starenkov, care ar fi supus unei analize greșite lecțiile lectorului superior V. A. Rugină²⁸, despre „satira rusă în anii 1769-1774”.

Profitând de paravanul criticării greșelilor „burghezo-naționaliste” ale istoricilor, scriitorilor și compozitorilor, articolele semnau totuși probleme care existau în mediile respective: una dintre acestea era reticența de a promova cadrele autohtone, alta fiind abordarea superficială a creației muzicale, plagiatul.

În acest ciclu de articole nu a fost vizată conducerea de Partid. Însă, cel mai probabil, aceasta nu a luat în serios semnalele lui Batov; ba chiar, după cum rezultă din scrisoarea acestuia din 25 aprilie 1948 către Ivanov, redacția ziarului fusese supusă criticilor în mai multe rânduri. Ceea ce l-a și determinat pe Batov să-i scrie lui Ivanov. Începea cu înșiruirea titlurilor de articole la care ne-am referit mai sus, dar trecea după aceea la condamnarea „grupării”/„sfinte uniuni” a lui Radul, Afteniuk și Brovko. Rămâne necunoscută reacția lui Ivanov, în cazul în care acesta a scris Biroului CC al PC(b) din toată Uniunea.

Interesele cui le-a reprezentat Batov?

Într-un volum de studii din 2007, istoricul moscovit A. Șubin se referea la situația în care privilegiile nomenclurii ofereau funcționarilor poziția de atotputernicie asupra „oamenilor mici”²⁹. Transpunând această constatare „revoltei” prin articole (chiar dacă prin recursul la critica „naționalismului burghez”) a celor care atacaseră în „Sovetskaya Moldavia”, în februarie-aprilie 1948, ne întrebăm dacă această categorie de intelectuali, de altfel conformiști, nu se simțise lipsită de putere în fața nomenclurii funcționarești?

Aceasta ar putea fi una din ipotezele ce ar putea fi dezvoltată pe viitor. Datorită faptului că republica era mică, e posibil că cei care constituiau grupul criticat de Batov să fi exercitat presiuni asupra tuturor celor care semnaseră în „Sovetskaya Moldavia”, scriind articole mai evazive până la 25 septembrie 1948 și mai puternice după această dată.

O altă posibilitate ar fi că Batov a fost folosit de un alt grup/clan, care îl susținea în respectivul demers pentru a slăbi pozițiile grupului Radul – Afteniuk – Brovko³⁰. În acest caz, rămân necunoscuți posibii comanditari. Este prea puțin probabil ca cei care au publicat articole (din care doi au rămas anonimi) pe platforma oferită de Batov să fi constituit un grup. Rămâne neclară poziția distantă pe care a ocupat-o față de acest caz primul secretar N. G. Coval³¹, pe parcursul întregii perioade în care Batov a încercat să semnaleze „nedreptățile” ce se săvârșeau, inclusiv crime, deși nu le explica mai pe larg³².

²⁷ Lupan scrisese prima piesă „moldovenească”, în care se făcea apologia colhozului. Vezi *Lumina*, în „Octombrie”, 1948, nr. 2, p. 3-48.

²⁸ Peste un an, Rugină a fost acuzat de cosmopolitism și exclus de la Universitate. Vezi AOSP, fond 2955-P, inv. 1, d. 66.

²⁹ A. Șubin, *10 mifov sovetskoj strani*, Moskva, Iauza, Eksmo, 2007, p. 243.

³⁰ Deși e prea puțin probabil ca acea critică a nepromovării cadrelor naționale și a plagiatelor compozitorilor ș.a. să fi deranjat prin ceva pe cei trei, dacă nu aveau protejați printre cei vizați.

³¹ Batov nu a adus argumente ce ar fi susținut ideea, asupra căreia nici nu a stăruit, că N. G. Coval i-ar fi sprijinit moral pe Radul – Afteniuk – Brovko.

³² În nota din 25 aprilie 1948, există referiri la construirea de case din banii publici, pentru funcționarii de partid, la însușirea unor bunuri ale chișinăuienilor, la oferirea ilegală de titluri științifice.

Explozia criminalității din republică era confirmată și de rapoarte secrete anterioare, din perioada 1945-1946, dar și în scrisoarea lui Turkin din martie 1950.

Pierderile grupului Radul – Afteniuk – Brovko

La 7 iulie 1948, a avut loc ședința Biroului pentru RSSM al CC al PC(b) din toată Uniunea, dedicată declarației lui Batov, la care au participat: Zelenov, Batov, Coval, Zâkov³³, Rudi, Radul, V. E. Efremov și Ivanov³⁴. Din dosar lipsește stenograma discuțiilor, fiind doar menționat că s-a hotărât ca materialele verificării să fie transmise biroului CC al PC(b)M³⁵.

În cazul în care, prin concursul circumstanțelor, Batov a fost un „jucător” pe cont propriu, saltul pe care l-a făcut, prin deplasarea criticii din sfera științifică și artistică spre un posibil grup format la vârful ierarhiei de Partid, a fost prea mare, atât pentru CC-ul de la Chișinău, cât și pentru cel de la Moscova. Batov le-a oferit pretextul la 25 septembrie 1948, când a publicat textul semnat de Canna, Ciobanu³⁶ și Egorov, în care erau atacați mai mulți scriitori basarabeni pentru „naționalism burghez”. În articol însă era notată și existența unui grup clientelar³⁷ de scriitori și critici, care se formase la acel moment în jurul Uniunii Scriitorilor Sovietici de la Chișinău. Articolul a fost discutat la 4 octombrie 1948, la Moscova, Batov fiind ulterior demis din funcția de redactor-șef³⁸. În aceeași perioadă a fost eliberat din funcție secretarul pentru cadre al CC, S. Afteniuk. V. Pasat consideră că motivul ar fi fost următorul: „[...] se pare că el n-a reușit să se adapteze la această funcție înaltă, deoarece nu avea suficientă experiență de lucru în sfera nomenclaturii”³⁹. La Congresul II, în ultima zi a deliberărilor (9 februarie 1949), când s-a ales noua componență a CC, Afteniuk nu mai figura printre aleși. Colegul său Radul, deși a fost păstrat atunci printre membrii CC, cu ocazia Congresului III, la 1 aprilie 1951, a fost eliminat și el de pe listă⁴⁰. Alături de Radul a fost eliminat și Brovko, demis de Brejnev și din funcția de președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM în mai 1951.

³³ Zâkov se afla la Chișinău din noiembrie 1946, în calitate de al doilea secretar care, conform presei vremii, raportase succese în „pregătirea cadrelor naționale”. Fapt care nu corespundea realității, deoarece, după cum arătase indirect și Batov, cadrele naționale erau marginalizate. Zâkov a dispărut și el din peisajul partinic din RSSM în 1949. Pentru biografia lui, vezi „Moldova Socialistă”, 1 februarie 1947, nr. 22.

³⁴ În presa de atunci, Ivanov și Efremov apăreau ca „înfățășătorii CC al PC(b) din toată Uniunea”.

³⁵ AOSP, fond 51, inv. 9, d. 22, f. 1.

³⁶ Canna și Ciobanu sunt și astăzi criticați în mediul cercetătorilor literaturii de la Chișinău pentru scrisoarea-„denunț” în care i-au atacat pe scriitorii basarabeni pentru „naționalismul burghez”. Ea fusese redactată din punctul de vedere al lui Batov, fiind de fapt mai mult un pretext, pentru a critica anumite privilegii și a legitima anumite frustrări. Un argument în favoarea faptului că Ciobanu și Canna nu erau rău intenționați este acela că, după consumarea cazului Batov, cei doi au fost asociați cu „patriarhalismul”, „conservatorismul” și „mărginirea națională” (vezi „Moldova Socialistă”, 30 noiembrie 1948, nr. 237). În cazul lui Canna, sintagma de „mărginire națională” a fost introdusă în biografia sa din dosarele Uniunii Scriitorilor. În același timp, un alt motiv al articolului din 25 septembrie ar fi putut fi simpla concurență dintre scriitori.

³⁷ „În loc de a crea o atmosferă de lucru creatoare, în loc de a desfășura critica bolșevică, A. Lupan și L. Corneanu și-au făcut în Uniunea Scriitorilor un cuib de familism, solidaritate de grup. Interesele statului au fost sacrificate în favoarea relațiilor prietenești. În Uniune a fost creată o castă a «scriitorilor fruntași» (Bucov, Istru, Lupan, Corneanu), pe care e interzis să-i critici... Pe lângă conducerea Uniunii a apărut un grup de «critici» – convenabili (Portnoi, Balțan și alții), care fără nici o selecție laudă și înalță tot ceea ce scriu «fruntașii», scriitorii «conducători»”. Vezi „Moldova Socialistă”, 25 septembrie 1948, nr. 191.

³⁸ Cf. V. Pasat, *op. cit.*, p. 179.

³⁹ *Ibidem*, p. 167.

⁴⁰ Pentru componența CC al PC(b)M după Congresul al III-lea, vezi „Moldova Socialistă”, 3 aprilie 1951, nr. 67.

Faptul că persoanele vizate de Batov, ca șefi ai unui grup/clan format în rândul nomenclaturii de partid, au fost eliberate din cele mai înalte funcții deținute în toamna 1949 – primăvara 1951, nu poate fi o coincidență. Cu toate acestea, N. G. Coval, dar și alți actori ai acelor ani (secretari CC, membri ai biroului CC) nu au susținut demersul lui Batov. O serie de studii dedicate nomenclaturii, pornind de la membrii „grupării” semnalate de Batov, din 1947 și după 1948, până la demiterea lui Coval în iulie 1950, ar putea oferi un cadru general care ar explica mai multe momente încă neclare ale episodului lui I. G. Batov.

IN-DEPTH ANALYSIS OF A PARTY CLAN IN THE SOCIALIST SOVIET REPUBLIC OF
MOLDAVIA IN 1948. THE BATOV CASE
(Summary)

Keywords: Moldavian SSR, Party’s staff, “Sovetskaya Moldavia”, secretaries, clans, protectionism.

In 1947-48 the chief of the republican newspaper “Sovetskaya Moldavia”, I. G. Batov organized a platform for criticizing “bourgeoise-nationalist” elements among the historians, writers, composers and in the theater agenda. In my opinion, this action was the cover of deeper critics of the “lacks and mistakes in “national policy” and of the unfair activity of several composers who copied from Romanian authors. As result, Batov and the newspaper were severely criticized, at Party’s conference and in private. Batov made his second step on the 25th of April, 1948, when he wrote a note to the chief of the Biuro of CC of the C(B)P of All-Union for Moldavian SSR. In this letter, he attacked directly the group (“company”, “saint union”) to which belonged several Party’s members, who protected the men criticized by “Sovetskaya Moldavia” before. Among the members of the group were two CC’s secretaries, the chief of the Presidium of the Soviet Supreme of the Moldavian SSR and chiefs from Party’s committee of Chisinau.